

Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2021 – липень 2022)

Національний
банк України

МІНІСТЕРСТВО
ФІНАНСІВ
УКРАЇНИ

Київ 2022

Передмова

Із серпня 2021 року до липня 2022 року Рада з фінансової стабільності (далі – Рада) провела чотири засідання. На кожному із засідань обговорювалися системні ризики для фінансового сектору та актуальні проблемні питання його розвитку. Так, у жовтні 2021 року Рада зосередилася на поступі у скороченні частки непрацюючих кредитів (далі – NPL), зокрема розглянула прогрес державних банків у виконанні стратегій по роботі з NPL. Також у фокусі уваги жовтневого засідання Ради були результати роботи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) з відшкодування збитків власниками та керівниками збанкрутілих банків.

Повномасштабний напад росії на Україну став ключовим викликом та змістив фокус уваги Ради. На засіданнях Ради у квітні та червні 2022 року детально розглядалися зростаючі внутрішні та зовнішні ризики для фінансового сектору України та економіки в цілому внаслідок агресії росії та обговорювався спектр антикризових заходів для мінімізації цих ризиків. Зокрема Рада зосередилася на ризиках монетарного фінансування державного бюджету та погодила ключові дії, спрямовані на звуження його дефіциту. Водночас учасники Ради домовилися докласти зусиль для залучення офіційного фінансування від міжнародних партнерів на пільгових умовах, а також дотримуватися максимально можливої економії бюджетних ресурсів і міжнародних резервів в умовах воєнного стану.

Ще одне ключове питання червеневого порядку денного Ради – розвиток державних програм підтримки кредитування. Державна програма "Доступні кредити 5-7-9%" стала основним рушієм кредитування бізнесу в умовах війни. Кредитування за державними програмами забезпечило понад половину приросту гривневого кредитного портфеля банків у воєнний час. З урахуванням перспектив зростання кредитного портфеля й підвищення ринкових процентних ставок Рада підтримала наміри Міністерства фінансів України актуалізувати разом із Фондом розвитку підприємництва плани розвитку державних програм сприяння кредитуванню для подальшої підтримки українського бізнесу та належного виконання зобов'язань перед банками з компенсації процентної ставки.

ЗМІСТ

	Стор.
Поточний склад Ради	4
Основні питання, що розглядалися Радою	
1 Огляд системних ризиків	5
<i>Вставка: Ризики і ключові рекомендації міжнародних та іноземних рад/комітетів із фінансової стабільності в першому півріччі 2022 року</i>	9
2 Державні програми підтримки кредитування	10
3 Реформа системи гарантування вкладів та посилення спроможності ФГВФО	11
4 Робота з проблемними активами в державних банках	13

Склад Ради з фінансової стабільності¹**Співголови Ради:**

- Марченко Сергій Михайлович – Міністр фінансів України;
- Шевченко Кирило Євгенович – Голова Національного банку України;

члени Ради:

- Гелетій Юрій Ігорович – заступник Голови Національного банку України;
- Драганчук Юрій Олегович – заступник Міністра фінансів України з питань європейської інтеграції;
- Магомедов Руслан Садрудинович – голова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- Матузка Ярослав Васильович – заступник Голови Національного банку України;
- Рекрут Світлана Валеріївна – директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;
- Свириденко Юлія Анатолійовна (до листопада 2021 року) – заступник Керівника Офісу Президента України.
- Шурма Ростислав Ігорович (з грудня 2021 року)

¹ За звітний період.

Основні питання, що розглядалися Радою

1. Огляд системних ризиків

Кожне засідання Ради традиційно починалося із огляду системних ризиків фінансового сектору. Із кінця 2021 року Рада відзначала суттєве посилення геополітичних ризиків, зокрема через дії росії. Ключовий геополітичний ризик реалізувався у лютому із початком повномасштабної війни, яку росія розв'язала проти України. Війна спричинила різке посилення всіх ризиків та реалізацію низки загроз для фінансової стабільності. Станом на кінець II кварталу 2022 року більшість ризиків, які аналізує Рада, знаходяться на найвищому рівні (таблиця 1).

Таблиця 1. Еволюція системних ризиків

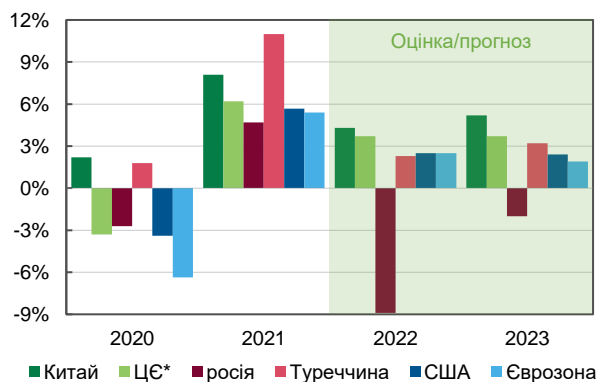
	Зміна ризику				Рівень ризику			
	2021		2022		01.10.21	01.01.22	01.04.22	01.07.22
	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.				
Світова економіка	↗	→	↗	↗	●	●	●	●
Зовнішня кон'юнктура	↗	↗	↗	↗	●	●	●	●
Економічні умови	→	→	↗	↗	●	●	●	●
Державні фінанси	↘	→	↗	↗	●	●	●	●
Валютний ринок	↘	↗	↗	↗	●	●	●	●
Геополітика	→	↗	↗	↗	●	●	●	●

Оцінка зміни ризиків. Стрілки вгору – збільшення ризику; стрілки вниз – зменшення ризику.

Рівень ризику вказує на його інтенсивність: ● зелений = низька, ● жовтий = середня, ● червоний = висока.

Світова економіка. Війна в Україні та її подальша ескалація стала одним із домінуючих ризиків для світової економіки. Вона спричинила погіршення прогнозів світового зростання, скорочення глобальної торгівлі та призвела до зростання цін на енергоносії та продовольство. Наслідками війни для світової економіки буде помітне сповільнення виробництва та подальше пришвидшення інфляції. Темпи глобального зростання, за оцінками МВФ, уповільняться майже вдвічі порівняно з 2021 роком. Зростання інфляції змушує прискорити ужорсточення монетарної політики, що посилить фінансові умови, особливо для нових ринкових економік.

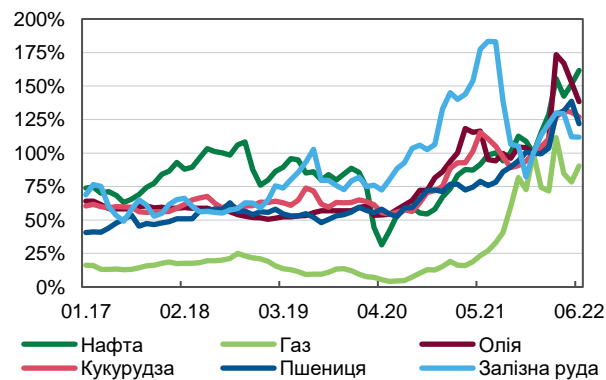
Графік 1. Зміна ВВП росії та країн – основних торговельних партнерів України

* Центральна Європа: Болгарія, Польща, Румунія, Угорщина, Хорватія.

Джерело: Світовий Банк, Global Economic Prospects, June 2022.

Графік 2. Світові ціни на окремі товари*, грудень 2021 = 100%

* Зміна цін у доларах США. Нафта – сорт Brent; природний газ на хабах ЄС; залізна руда – концентрат, Китай; олія – соняшнкова; пшениця, кукурудза – міжнародні ринки.

Джерело: Світовий банк, "Pink sheet" data, липень 2022 року.

Зовнішня кон'юнктура. Війна спричинила різке зростання цін на сировину. Ціни на енергоносії особливо на природний газ в Європі зросли випереджаючими темпами порівняно з іншими сировинними товарами. Ситуація погіршилася заблокованими логістичними каналами та виключенням росії як ненадійного постачальника зі схем поставок. Ціни на пшеницю, кукурудзу та соняшникову олію досягли рекордних рівнів та залишаються високими. Зберігається ризик світової продовольчої кризи. Україна разом із партнерами шукає шляхи експорту власних товарів, уключаючи розблокування своїх портів.

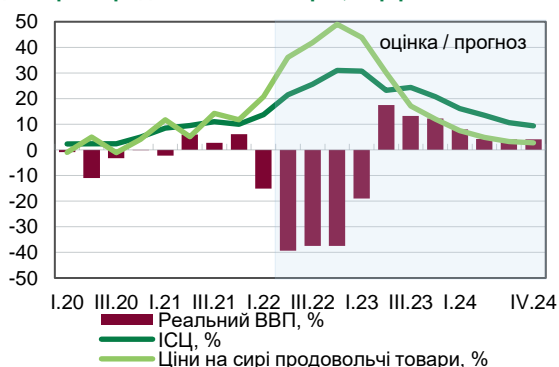
Економічні умови. Унаслідок нападу росії втрати ВВП України в 2022 році становитимуть близько третини. Інфляційний тиск залишиться значним через тимчасову окупацію частини території, виведення з ладу об'єктів виробничої та транспортної інфраструктури, розрив ланцюгів постачання та виробництва, вищі витрати підприємств. Крім зниження поточного виробництва, війна суттєво скорочує потенціал економіки. Також дуже суттєвими є втрати людського капіталу через міграцію та загибель громадян. З огляду на високу невизначеність фактично призупинено інвестиційну діяльність. Для відновлення від наслідків війни економіці може знадобитися дуже тривалий період та значна допомога з боку міжнародних партнерів.

Ризики пришвидшення інфляції залишаються значними насамперед через подальше зростання собівартості та витрат на логістику, а також цін у країнах-партнерах. Стимуватимуть зростання цін послаблений внутрішній попит, фіксація обмінного курсу, значна пропозиція зернових та олійних через проблеми з їх експортом, заморожені тарифи на комунальні послуги, а також відновлення активної процентної політики Національного банку України (далі – НБУ).

Протягом перших місяців війни НБУ не змінював облікову ставку, адже не працювали звичні ринкові канали монетарної трансмісії. Запорукою цінової та фінансової стабільності була підтримка обмінного курсу. Його фіксація після запровадження воєнного стану мала антиінфляційний ефект: стримала негативні очікування та сповільнила зростання цін на імпортовані товари. На початку червня Правління НБУ підвищило облікову ставку на 15 в. п. – до 25%. Такий крок спрямований на послаблення тиску на валютному ринку та стабілізацію інфляційних очікувань.

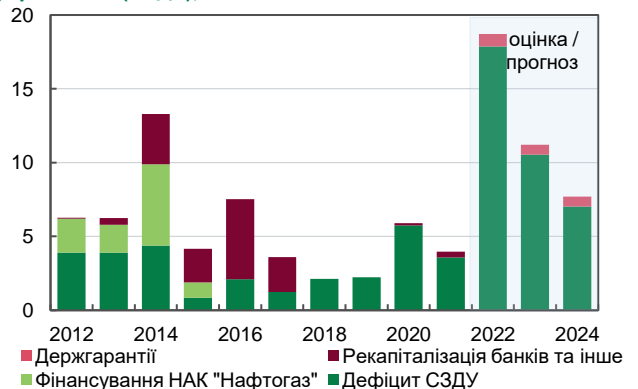
З початку війни дуже значним був відплив коштів із країни через швидше відновлення імпорту порівняно з експортом, міграцію, що супроводжувалася значним збільшенням імпорту послуг, та зняття готівки за кордоном. Загалом відплив капіталу за фінансовим рахунком за січень – травень становив 9.6 млрд дол. Його частково компенсували надходження кредитів від МФО та країн-партнерів. Ці ресурси поповнили міжнародні резерви. НБУ 21 липня 2022 року здійснив разову корекцію офіційного курсу гривні до долара США на 25% до 36.5686 грн/дол. Це має мотивувати до продажу валютної виручки експортерами, мінімізує спекулятивну складову поведінки учасників ринку та дасть змогу стабілізувати курсові очікування.

Графік 3. Динаміка ВВП, індексу споживчих цін (ІСЦ) та цін сирих продовольчих товарів, % р/р

Джерело: НБУ, Інфляційний звіт, липень 2022 року.

Графік 4. Широкий дефіцит сектору загальнодержавного управління (СЗДУ), % ВВП

Джерело: НБУ, Інфляційний звіт, липень 2022 року.

Державні фінанси. В умовах війни суттєво зросла потреба у фінансуванні дефіциту державного бюджету. Якщо в I кварталі доходи бюджету вдалося підтримати за рахунок авансових виплат дивідендів державними підприємствами та перерахуванням прибутку НБУ, то з II кварталу все

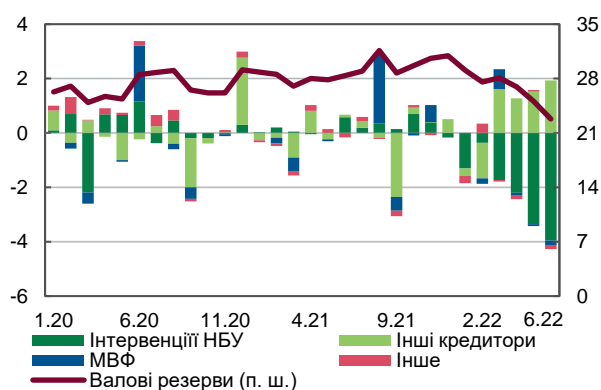
вагомішою ставала підтримка від міжнародних донорів. За час війни до середини липня від них вже надійшла фінансова допомога близько 12.3 млрд дол. Обсяг наданої і заявленої партнерами фінансової допомоги на початок липня перевищує 30 млрд дол. Фінансування оборонних та соціальних видатків, а також підтримка економіки й надалі критично залежатимуть від міжнародної допомоги та її вчасного надходження. Невизначеність із приводу глибини кризи посилює ризики невиконання дохідної частини бюджету. Потреба у фінансуванні дефіциту бюджету становить близько 5 млрд дол. на місяць.

Крім міжнародної допомоги, ресурси на фінансування своїх потреб уряд отримує безпосередньо від НБУ через викуп останнім військових облігацій. Із березня до травня НБУ придбав облігацій на 120 млрд грн, що становить 32% усіх запозичень уряду за п'ять місяців 2022 року. Після підвищення облікової ставки НБУ придбав військових ОВДП ще на 105 млрд грн під плаваючу ставку на основі облікової. Монетарне фінансування бюджету стало вимушеним кроком.

Водночас надмірна монетизація бюджету загрожує суттєвими негативними наслідками для макроекономічної стабільності. Тому останнє червнєве засідання Ради у звітному періоді було присвячено саме ризикам монетарного фінансування державного бюджету. Члени Ради погодилися, що випущені в обіг гривні зумовлюють посилення тиску на валютному ринку. НБУ для задоволення попиту на валюту постійно проводить інтервенції, обсяг яких щомісяця збільшувався, що виснажує міжнародні резерви. Таке скорочення міжнародних резервів наразі компенсується міжнародною допомогою лише частково. Значне скорочення резервів створить загрозу значної девальвації валюти та стрімкого прискорення інфляції.

Для мінімізації цих ризиків члени Ради погодили ключові напрями дій, спрямовані на звуження дефіциту державного бюджету та зниження обсягів його монетарного фінансування, серед іншого оптимізацію державних видатків з обмеженням неперіоритетних та неефективних напрямів витрачання коштів та додаткове збільшення доходів бюджету. Активніші надходження міжнародної підтримки та збільшення залучень на внутрішньому ринку значно зменшать потребу в монетарному фінансуванні, знизять ризики для фінансування дефіциту бюджету та дадуть змогу надалі підтримувати міжнародні резерви на прийнятному рівні.

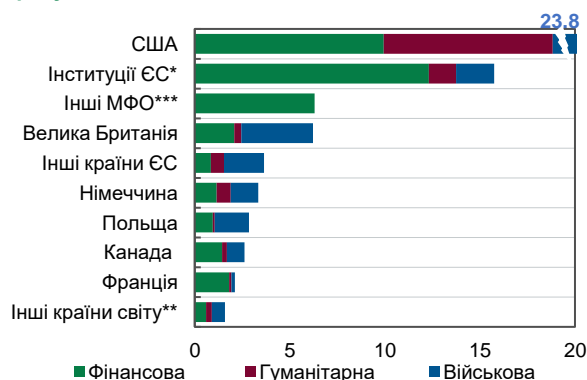
Графік 5. Обсяги операцій із продажу безготівкової іноземної валюти на міжбанківському ринку (млрд дол. в еквіваленті)*

* Інтервенції НБУ: (+) – купівля валюти в резерви, (-) – продаж з резервів; інше – переоцінка фінансових інструментів унаслідок зміни ринкової вартості та курсів валют, а також інші операції.

Джерело: НБУ.

Графік 6. Оголошена (обіцяна і надана) міжнародна допомога Україні з кінця січня до початку липня 2022 року

* Європейська Комісія, Європейська рада, ЄІБ, Європейський механізм миру; **Японія, Норвегія, Австралія, Швейцарія, Південна Корея, Нова Зеландія, Китай та Тайвань, Індія, Туреччина; *** МВФ, Світовий банк, ЄБРР.

Джерело: Інститут світової економіки, Кіль (ФРН).

Валютний ринок. Від початку повномасштабної війни НБУ обмежив більшість операцій із транскордонного руху капіталу (пізніше деякі обмеження були послаблені). Офіційний обмінний курс гривні до долара США зафіксований на рівні 24 лютого та одноразово відкоригований 21 липня з огляду на зміну фундаментальних характеристик економіки України під час війни. Хоча обмеження на рух капіталу знизили тиск на валютний ринок, спостерігається дефіцит валютних надходжень передусім через скорочення експорту. Тож НБУ змушений продавати значні обсяги валюти на

ринку. Підтримувати резерви вдається завдяки фінансуванню від міжнародних донорів. На початок липня обсяг валових міжнародних резервів перебував на прийнятному рівні і становив 22,8 млрд дол. Активна присутність НБУ на ринку зберігатиметься, доки не з'являться передумови для ринкового курсоутворення.

Геополітика. Зберігаються загрози розширення театру бойових дій на інші регіони України. Водночас Україну підтримує широка коаліція партнерів, які надають військову, фінансову та гуманітарну допомогу, тоді як росія стала найбільш підсанкційною країною у світі. Санкції поступово знижують економічний потенціал країни-агресора.

Разом з тим неспровоковане широкомасштабне вторгнення росії сприяло консолідації ЄС та зміцненню їхньої співпраці з Україною. Зокрема Україна подала заявку на вступ до ЄС і в червні 2022 року отримала статус країни-кандидата. Наразі готуються плани відновлення економіки України за підтримки міжнародних організацій та держав-партнерів; ймовірно реалізація таких планів буде прив'язана до реалізації масштабних реформ.

Позиція Ради. Члени Ради погодилися із оцінкою рівня системних ризиків та джерелами загроз для фінансової стабільності. Також члени Ради узгодили ключові дії, спрямовані на звуження дефіциту державного бюджету та зниження обсягів його монетарного фінансування:

- оптимізацію державних видатків з обмеженням неперіоритетних та неефективних напрямів витрачання коштів;
- додаткове збільшення доходів бюджету, передусім завдяки підвищенню податків на імпорт, акцизів (зокрема на пальне), рентних платежів. Підхід до підвищення податків повинен бути зваженим, справедливим та диференційованим;
- активізацію внутрішніх ринкових боргових залучень для фінансування державного бюджету;
- активізацію зусиль для збільшення обсягів та підвищення прогнозованості надходження міжнародної допомоги.

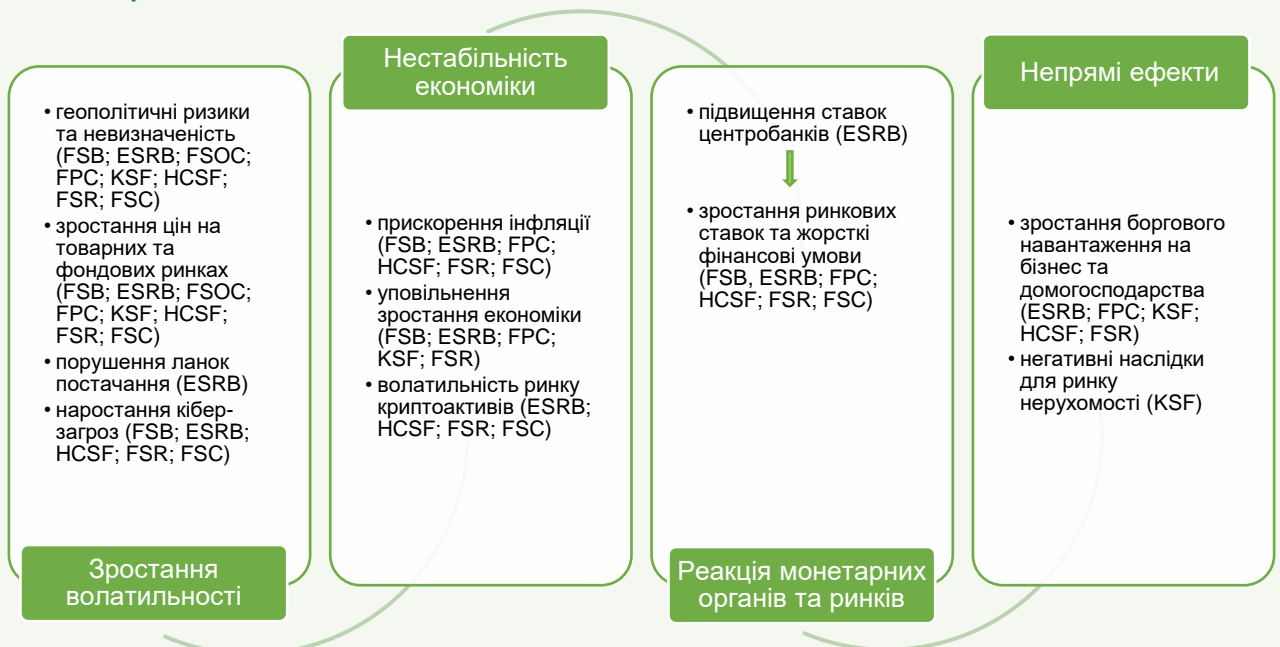
Усі кроки не повинні суперечити принципам співпраці України з міжнародними донорами та інтеграції до ЄС.

Вставка. Ризики і ключові рекомендації міжнародних та іноземних рад/комітетів із фінансової стабільності в першому півріччі 2022 року

Секретаріат Ради відслідковує системні ризики, виявлені міжнародними та національними радами та комітетами з фінансової стабільності, а також їх рекомендації. Цей звіт фокусується на аналізі ризиків у першому півріччі після початку повномасштабного вторгнення росії. Війна стала новим викликом і джерелом ризиків для світової та передусім європейської фінансової системи. Прямі ризики для більшості фінансових систем є обмеженими завдяки незначній експозиції на активи в Україні та росії, а також порівняно невеликому розміру фінансових систем цих двох країн. Водночас війна породжує цілий комплекс загроз і ризиків, які непрямо, але суттєво впливають на фінансові системи світу – перш за все через різке зростання цін на товарних ринках та зміну вартості активів, які від цього залежать. Разом з тим негативний вплив війни на фінансові системи світу поки менший, ніж вплив коронакризи. Ця оцінка підтверджується [експертами НБУ](#).

Узгодженої регуляторної реакції міжнародних рад/комітетів із фінансової стабільності на виклики війни на сьогодні немає.

Схема 1. Основні ризики, згадані радами/комітетами з фінансової стабільності у зв'язку з нападом росії

FSB – Рада з фінансової стабільності Великої двадцятки; ESRB – Європейська рада з фінансової стабільності; FSOC – Рада з нагляду за фінансовою стабільністю (США); FPC – Комітет з фінансової політики Банку Англії; HCSF – Вища рада з фінансової стабільності (Франція); KSF – Комітет з фінансової стабільності (Польща), FSC – Комітет з фінансової стабільності (Нідерланди), FSR – Рада з фінансової стабільності (Швеція).

Слід зазначити, що на фахових платформах тривають дискусії про наслідки коронакризи як через результати локдаунів у Китаї, так і через її довготерміновий вплив на державний борг у багатьох країнах, який зріс і став менш стійким.

В ЄС активно обговорюється посилення контрциклічної складової макропруденційної політики. Зокрема йдеться про удосконалення механізму встановлення контрциклічного буфера капіталу банків, що був би придатнішим для швидкого використання. Серед іншого це можна реалізувати запровадженням ненульової нейтральної ставки цього буфера за звичайних (некризових) умов.

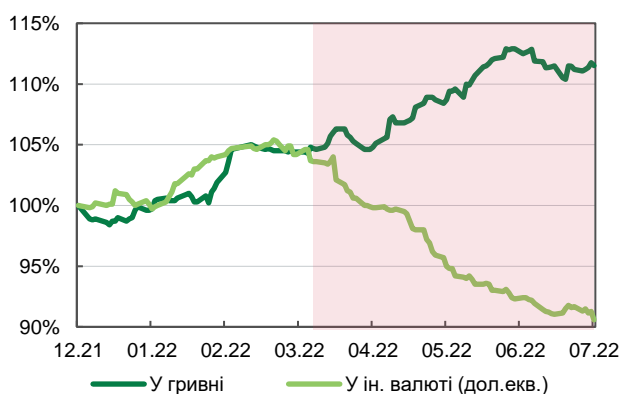
Також на порядку денному в багатьох юрисдикціях (FSB, FPC, FSOC, FSR) залишається питання наслідків зміни клімату для фінансової стабільності. Передусім йдеться про організацію збору співставної, деталізованої та надійної інформації про вплив і загрози зміни клімату на економіку та фінансову систему зокрема, а також про аналіз цих ризиків за допомогою сценарного аналізу та стрес-тестування. Обговорення можливого макропруденційного інструментарію для реагування на ці ризики поки перебуває на початкових стадіях.

2. Державні програми підтримки кредитування

Питання подальшого розвитку державної програми "Доступні кредити 5-7-9 %" було у фокусі уваги засідання Ради, яке відбулося у червні 2022 року. Ця програма стала основним рушієм кредитування бізнесу в умовах війни. Вона має велику вагу для підтримки ділової активності як передумови фінансової стабільності.

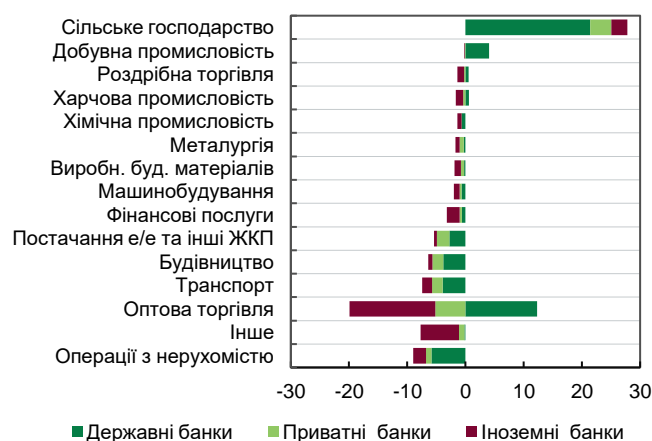
Для задоволення попиту на кредитні ресурси підприємств банки почали широко використовувати державні програми підтримки, які навесні 2022 року було спеціально поширено на агропідприємства. За програмою "Доступні кредити 5–7–9%" за березень-червень надано 39 млрд грн позик, більшість – агровиробникам. Навесні для забезпечення посівної кампанії уряд прогарантував позики на суму 24 млрд грн. Банки часто поєднували ці дві програми, забезпечуючи позичальникам помірні ставки та знижуючи власні кредитні ризики. Кредитування за державними програмами забезпечило понад половину приросту гривневого кредитного портфеля. Загальний обсяг підписаних за програмою угод станом на 1 серпня склав 133 млрд грн, підтримкою скористалися 46 тисяч підприємств та ФОП. Державні банки є найактивнішими в нарощенні кредитного портфеля в межах державних програм.

Графік 7. Чисті кредити суб'єктам господарювання, 12.2021 = 100%

У банках, платоспроможних станом на 01.07.2022.
Джерело: НБУ (за даними щоденних балансів банків).

Графік 8. Зміна працюючих корпоративних кредитів за галузями з 01.03.2022 до 01.07.2022, млрд грн

У банках, платоспроможних станом на 01.07.2022.
Джерело: НБУ.

Через значну невизначеність та низькі темпи відновлення обсягів виробництва в підприємств виникатиме дедалі більша потреба в реструктуризації боргів. Комфортні умови державної програми "Доступні кредити 5–7–9%" знижують кредитні ризики, тому підприємства використовуватимуть її можливості для рефінансування та підтримки бізнесу.

Загалом банки вважають умови державних програм достатньо прийнятними, проте визнають одне принципове питання – затримки із виплатою компенсацій відсоткових ставок від Фонду розвитку підприємництва. З урахуванням перспектив зростання кредитного портфеля й підвищення ринкових процентних ставок існує потреба в актуалізації урядом запланованого обсягу витрат на ці програми у 2022 році.

Позиція Ради. Члени Ради підтримали наміри Міністерства фінансів України актуалізувати разом із Фондом розвитку підприємництва плани розвитку державних програм сприяння кредитуванню для подальшої підтримки українського бізнесу та належного виконання зобов'язань перед банками з компенсації процентної ставки.

3. Реформа системи гарантування вкладів та посилення спроможності ФГВФО

Рада тривалий час працювала над реформуванням системи гарантування вкладів та посиленням стійкості ФГВФО, про що зазначено у попередніх звітах Ради. Так, у лютому 2021 року Рада схвалила реструктуризацію боргових зобов'язань ФГВФО шляхом переведення їх в умовні зобов'язання та визначила джерела їх погашення, підтримала особливості входження АТ «Ощадбанк» до системи гарантування вкладів фізичних осіб та поступове збільшення гарантованої суми вкладів до 600 тис.грн з 1 січня 2023 року.

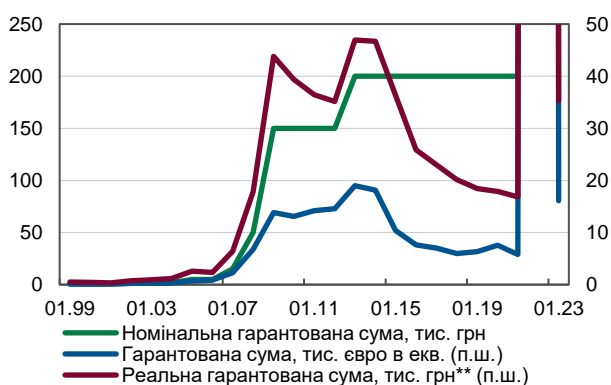
Напрацювання Ради та ФГВФО стали основою прийнятих змін до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон), які набули чинності 13 квітня 2022 року. Основними запровадженими змінами стали:

- збільшення гарантованої суми вкладів до 600 тис. грн;
- тимчасове повне гарантування вкладів населення на період дії воєнного стану та на три місяці після його завершення;
- приєднання Ощадбанку до системи гарантування вкладів;
- вирішення проблеми платоспроможності ФГВФО.

Підвищення гарантованої суми вкладів утричі (з 200 тис. до 600 тис. грн) компенсує вкладникам втрати від інфляції з моменту останнього підвищення цієї суми понад 10 років тому. Новий рівень покриття на сьогодні дає змогу гарантувати до певної міри більшість вкладів фізичних осіб у банках, причому для переважної кількості домогосподарств із середнім та нижчим рівнем доходів фактично гарантована вся сума вкладу. Разом з тим великі депозити понад визначену суму не покриваються гарантією, а отже їхні власники повинні свідомо приймати рішення про розміщення коштів та нести пов'язані з цим ризики. Такий підхід відповідає міжнародним принципам побудови ефективних систем страхування вкладів.

Оскільки закон приймався вже після початку повномасштабного вторгнення росії, то до законопроекту внесені зміни, які дали змогу на час дії воєнного стану та ще трьох місяців після його припинення/скасування гарантувати всю суму вкладів фізичних осіб. Запровадження тимчасової повної гарантії вкладів – поширена у світовій практиці реакція на кризи, покликана запобігти відпливу депозитів. Таке рішення під час міжнародних та національних криз ухвалювали як розвинені країни, зокрема Швеція в 1992 році чи Німеччина у 2008 році, так і економіки, що розвиваються, зокрема Мексика в 1994 році чи Малайзія у 2008 році.

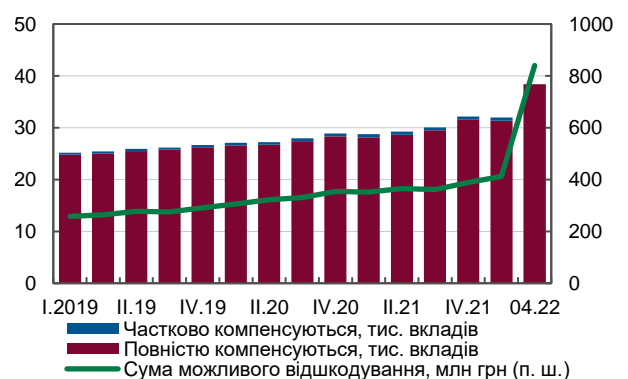
Графік 9. Зміна гарантованої суми вкладів фізичних осіб*

* За припущення скасування воєнного стану восени. Для курсу євро на 01.01.2023 припущено незмінний курс від . Прогноз інфляції у 2023 році з Інфляційного звіту НБУ, липень 2022. ** У цінах січня 1999 року.

Джерело: ФГВФО, власні розрахунки.

Графік 10. Сума можливого відшкодування ФГВФО* та кількість гарантованих вкладів

* Сума вкладів фізосіб на поточних, ощадних та депозитних рахунках, які можуть підлягати відшкодуванню з боку ФГВФО у разі потенційного банкрутства банків-учасників.

Джерело: НБУ.

Приєднання Ощадбанку до системи гарантування вкладів означає, що внески фізичних осіб у цьому банку будуть гарантуватися ФГВФО, а не напряму державою, як раніше. Ощадбанк сплачуватиме регулярні внески до ФГВФО. Такий підхід відповідає нормам ЄС про участь усіх кредитних установ

у системі гарантування вкладів і створює більш рівні умови для роботи банківських установ в Україні. Це також узгоджується із довгостроковими планами держави як власника – приєднання Ощадбанку до системи гарантування вкладів обговорювалося з 2001 року і було передбачено Стратегією реформування державних банків.

Прийняття закону нарешті вирішило питання платоспроможності ФГВФО. Проблема заборгованості ФГВФО виникла під час кризи 2014–2017 років: сума виплат ФГВФО вкладникам майже ста неплатоспроможних банків, виведених із ринку в той час, перевищувала його фінансові ресурси. Тому ФГВФО залучив кредити НБУ та уряду на 80 млрд грн. На початок 2022 року ФГВФО повністю погасив борги перед НБУ та перерахував майже 22 млрд грн Міністерству фінансів України в межах зобов'язань. Однак загальна заборгованість перед Міністерством фінансів України перевищувала 65 млрд грн, що майже в 24 рази більше щорічних внесків від банків – учасників ФГВФО за 2021 рік. Тож надходжень ФГВФО не вистачало на обслуговування боргу. Зміни до Закону передбачають поступове погашення основної суми заборгованості за рахунок коштів ФГВФО. А відсотки за кредитами будуть сплачуватися тільки в міру та в межах надходжень від реалізації активів неплатоспроможних банків або стягнення з їхніх колишніх власників та пов'язаних осіб, чия діяльність призвела до неплатоспроможності цих установ. Таким чином держава частково зняла тягар банківської кризи із системи гарантування вкладів, що дає змогу поступово наростити запас міцності для здійснення виплат у майбутньому.

Іншим важливим напрямом діяльності ФГВФО було вжиття заходів, спрямованих на повернення активів неплатоспроможних банків та стягнення шкоди в українській та закордонній юрисдикціях з менеджменту та ексвласників банків. Станом на початок липня 2022 року ФГВФО розпочав понад 100 господарських проваджень, цивільних позовів у кримінальних провадженнях та цивільних проваджень на підставі обвинувальних вироків у кримінальних справах на суму близько 120 млрд грн. В українській юрисдикції більшою мірою йдеться про позови проти колишнього менеджменту банків. В іноземних юрисдикціях робота переважно ведеться проти ексбенефіціарів банків із більшими грошовими потоками. ФГВФО ініціював процедури відбору іноземних юридичних компаній для пошуку і арешту активів та представництва інтересів ФГВФО та неплатоспроможних банків у закордонних юрисдикціях. Робота в іноземних юрисдикціях фінансується за рахунок інвестиційного доходу ФГВФО.

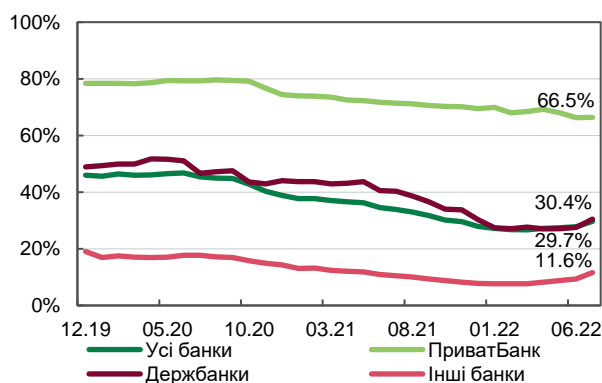
Позиція Ради. Рекомендувати ФГВФО додержуватися обраної ним стратегії з вжиття заходів із стягнення заподіяної банкам та їх кредиторам шкоди (збитків), у тому числі шляхом ініціювання нових та подальшого супроводження вже розпочатих проваджень у судах закордонної юрисдикції.

4. Робота з проблемними активами в державних банках

Питання діяльності державних банків, насамперед їх робота з проблемними активами, були на порядку денному Ради протягом декількох останніх років. З моменту схвалення Радою планів скорочення NPL у червні 2020 року Рада двічі у 2021 році оцінювала прогрес їх виконання. До 24 лютого 2022 року державні банки справно виконували свої плани зі зниження обсягу NPL на балансах.

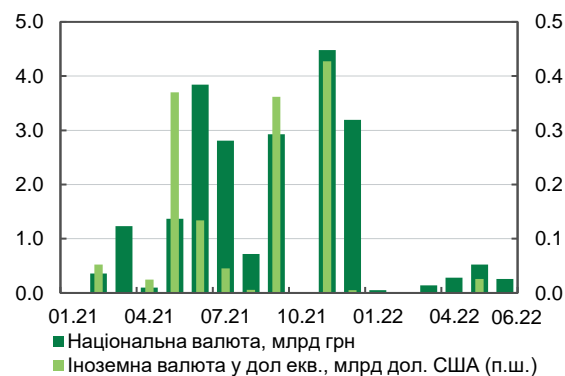
Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну підвищило усі ризики для банків, передусім кредитний. Значна частина кредитного портфеля стане непрацюючою, що призведе до зростання обсягів NPL. Тому стратегії скорочення NPL очікувано потребуватимуть актуалізації після припинення чи скасування воєнного стану². Наразі понад 82% NPL у банківській системі припадають на державні банки. З 01.01.2021 до 01.03.2022 NPL у банківській системі скоротилися на 63 млрд грн, з яких 51 млрд грн забезпечили державні банки. Загалом рівень NPL у банківській системі з 01.01.2021 до 01.03.2022 скоротився з 37.7% до 26.7%.

Графік 11. Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків

Джерело: НБУ. У банках, платоспроможних на 01.07.2022.

Графік 12. Щомісячні обсяги списаних непрацюючих кредитів державних банків

Джерело: НБУ.

Основним інструментом оздоровлення портфелів було списання раніше зарезервованих непрацюючих кредитів. З початку 2021 року до березня 2022 року списано 21.0 млрд для гривневих кредитів та 47.2 млрд для валютних кредитів у грн еквіваленті.

Банки також урегульовували заборгованість шляхом її реструктуризації. З 01.01.2021 до 01.03.2022 банками здійснено реструктуризацій заборгованості за Законом України “Про фінансову реструктуризацію” за 7 боржниками на суму понад 9 млрд грн. До процедур фінансової реструктуризації переважно долучалися державні банки.

Після початку воєнного стану NPL дещо зросли на 33 млрд грн, з яких у державних банках – на 16 млрд грн. На початок липня 2022 року частка NPL у портфелі становила вже 29.7% і очікувано зростатиме надалі. Водночас навіть після запровадження воєнного стану банки завершили фінансові реструктуризації, розпочаті наприкінці 2021 року – за 2 боржниками на понад 5 млрд грн. З початку війни до кінця липня розпочато реструктуризації ще за 3 боржниками на суму понад 2 млрд грн.

Позиція Ради. Рекомендувати державним банкам своєчасно визнавати кредитний ризик та за потреби проводити реструктуризацію, а також продовжити роботу з оздоровлення кредитних портфелів.

² Постанова Правління Національного банку України від 25.02.2022 № 23 “Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп” (зі змінами).